Konsultacyjnego. – 10.06.2008. - Режим доступу: www.prezydent.pl; ***35.*** Закладення наріжного каменя під пам'ятник. – 17.11.2008. – Режим доступу: www.mfa.gov.ua/poland/ua/news; ***36.*** У рамках робочого візиту до Республіки Польща Міністр закордонних справ України Петро Порошенко взяв участь у церемонії вшанування пам'яті жертв геноциду Українського народу. - 25.11.2009. - Режим доступу: www.mfa.gov.ua/mfa/ua/news/; ***37.*** Олександр Моцик. Східне партнерство – додатковий шанс на зближення з ЄС. Дзеркало тижня. № 15 (743) 25-29 квітня 2009 р. ***38.*** Актуальне інтерв'ю – Посол Олександр Моцик про підсумки року: "Криза не здатна послабити стратегічний характер відносин України та Польщі". Укрінформ. – 31.12.2009. - Режим доступу: www.ukrinform.ua; ***39.*** Актуальне інтерв'ю. Без вступу України до ЄС Європа не завершить процес об'єднання – Олександр Моцик. Укрінформ. – 13.10.2009. - Режим доступу: www.ukrinform.ua; ***40.*** Посол України в Польщі: Наша мрія, аби безвізовий режим запровадити ще до Євро-2012. Уніан. - 07.06.2009. – Режим доступу: www.unian.net/ukr.news/; ***41.*** Konkurs na projekt architektoniczny Polsko-Ukraińskiego Domu Spotkań Młodzieży Akademickiej. - 20.01.2010. - Режим доступу: www.prezydent.pl; ***42.*** Третє засідання українсько-польської Міжурядової комісії з питань економічного співробітництва (18-19 червня 2009 р., м.Київ). До брифінгу в МЗС. - 15.06.2009. - Режим доступу: www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication.

Olexander Motsyk

Ukrainian-Polish Relations – 2009

2009 became undoubtedly an important phase in the further development of ukrainian-polish relation. Traditionally high level of mutual trust and support had been added by substantial share of pragmatism and orientation towards realization of common national interests. During the year key ukrainian-polish institutional mechanisms had been established, a number of problems which has been negotiated for years solved. The cooperation in political sphere had been successfully developing, including on the highest level. Taking into consideration world financial and economic crises the parties took nesessary measures with the aim to minimise negative conseguences to bilateral trade and economic and investment cooperation. The development of interregional and transboundary cooperation, cooperation in the context of preparation to Euro-2012, cooperation in humanitarian sphere, and also cooperation in the context of european and euroatlantic integration of Ukraine and implementation of "Eastern Partnership" project had been continued. The above mentioned constructive cooperation facilitated further rapprochement between Ukraine and Poland, between societies of both countries, strengthened position and image of both states in Europe.

Key words: Ukrainian-Polish relations, combination, Euro-2012, Eastern partnership, European integration, Euroatlantic integration, Forum of partership, visa mode, agreement about association.

УДК: 327.7

© Віталій Моцок
(м. Чернівці)

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЗАДЛЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЧИ БЕЗПЕКИ?!

У статті досліджуються аспекти зовнішньої політики Європейського Союзу щодо демократизації держав Східної Європи у першому десятиріччі XXI століття. У розвідці з'ясовується чи зовнішньополітична діяльність ЄС спрямована на забезпечення перспектив вступу декількох східноєвропейських країн до Євросоюзу чи на збереження безпеки на просторі Східної Європи. У статті визначаються механізми політики ЄС щодо демократизації регіону, апробовується теза про необхідність демократизації східноєвропейських держав задля перспектив їх успішної інтеграції до Європейського Союзу і оцінюється положення про важливість демократизації Східної Європи заради безпеки і стабільності.

Ключові слова: *Європейський Союз, демократизація, Східна Європа, інтеграція, безпека.*

На кінець першого десятиріччя XXI століття Європейський Союз демонструє як ефективність в економічній і політичній інтеграції держав-членів, так і успішність у протистоянні глобальним та регіональним викликам для безпеки і стабільності держав-членів Євросоюзу і суміжних територій. Після успішного п'ятого розширення ЄС, котре реалізувалося у вступі Болгарії і Румунії до цієї організації у січні 2007 р., Євросоюз сподівається розширити сферу свого впливу і контролю на сусідні держави, котрі ще не приєдналися до європейської й євроатлантичної спільнот. Незважаючи на те, що позаблоковий периферійний простір у Східній Європі суттєво зменшився внаслідок декількох етапів розширення НАТО й ЄС, він продовжує відігравати важливу роль для ЄС задля майбутнього європейської інтеграції та забезпечення стабільності і безпеки на континенті. Говорячи про Східну Європу, ми маємо на увазі Україну, Білорусь, Молдову і південнокавказькі держави – колишні радянські республіки, котрі не приєдналися до ЄС і НАТО до 2010 р. Ці держави, з одного боку, виступають перспективними акторами європейської й євроатлантичної інтеграції, а з іншого, володіють значним потенціалом як експорту нестабільності, так і забезпечення безпеки. З-поміж використання різноманітних інструментів посилення впливу на країни-кандидати і суміжні території ЄС, механізми демократизації довели свою дієвість у реалізації зовнішньої політики Євросоюзу. Кардинальні трансформаційні процеси у середовищі країн-кандидатів з Центрально-Східної Європи та їх

успішний досвід вступу до складу ЄС продемонстрували вагомість виконання копенгагенських критеріїв задля перспектив європейської інтеграції у частині демократизації політичних режимів.

Упродовж 1990-х рр. і у першій декаді XXI ст. Європейський Союз значною мірою впливав на формування характерних рис внутрішньополітичного розвитку держав Східної Європи і пріоритетів їх зовнішньополітичної діяльності. Упродовж цього періоду Євросоюз запропоновував декілька механізмів формування й активізації свого впливу на зовнішній простір, у тому числі й східноєвропейський, з-поміж яких: „Спільна зовнішня політика та політика у сфері безпеки", започаткована в 1992 р., „Європейська політика сусідства", запроваджена в 2003 р. [20], „Східне партнерство", ініційоване в 2008 р. [10] та інші проекти. Ці механізми зафіксували тенденцію до зростання уваги з боку ЄС до процесів, котрі відбуваються на східних рубежах ЄС, зокрема й задля посилення складової їх демократизації. Говорячи про демократизацію, ми маємо на увазі реорганізацію і модернізацію авторитарних і псевдодемократичних режимів, котрі еволюціонували на пострадянському просторі. Найбільш ефективним і знаковим прикладом їх демократизації стала хвиля „електоральних революцій", котра прокотилася регіоном на початку XXI століття. З другої половини XX століття практика „поширення демократії" виявилася важливим завданням для зовнішньої політики більшості світових і європейських консолідованих демократій. На відміну від впливів будь-якої держави, роль ЄС вимагає іншого розгляду, оскільки роль міжнародної організації у зовнішній політиці слід оцінювати по-іншому. Міжнародні організації відіграють активну роль у демократичних трансформаціях політичних режимів Центральної і Східної Європи, починаючи з часу „оксамитових революцій" 1989 р.

Чіткий шлях отримання членства в ЄС надав цій організації можливість використовувати вплив на країни, що планують вступити до організації у питанні будівництва демократії. ЄС вперше встановив декілька загальних вимог перед державами, котрі прагнуть приєднатися до організації в Копенгагені в 1993 р. Копенгагенські критерії регулюють стабільність інституцій, що гарантують безпеку, право закону, права людей, повагу і захист прав меншин; існування функціонуючої ринкової економіки, здатність взаємодіяти з конкурентним середовищем і ринковими силами всередині ЄС; спроможність брати на себе зобов'язання членства, включаючи вірність цілям політичного, економічного і монетарного союзу [5]. Погодимося з думкою К.Янцена, що Європейський Союз діє як інструмент примусу, запроваджуючи певні демократичні процедури. ЄС встановлює норми для всіх країн-членів і для держав, котрі прагнуть приєднатися до цього об'єднання. Примус може бути у формі м'якої сили і являє собою важливий аспект процесу демократизації східноєвропейських держав [14].

Відповідь на головне дослідницьке питання, сформульоване у назві статті, повинна з'ясувати чи зовнішня політика ЄС щодо демократизації суміжних держав із Східної Європи упродовж першого десятиріччя XXI ст. була спрямована, передусім, на їх підтягування „копенгагенським критеріям" і, врешті, успішний вступ до складу Євросоюзу чи, здебільшого, на забезпечення безпеки і збереження стабільності на східних рубежах ЄС. Задля цього у статті, по-перше, визначаються механізми політики ЄС щодо демократизації Східної Європи; по-друге, апробовується теза про необхідність демократизації держав східноєвропейського регіону задля перспектив успішної їх інтеграції до складу ЄС; і, по-третє, підтверджується чи спростовується положення про здатність політики демократизації з боку Євросоюзу зберегти безпеку і забезпечити стабільність на східноєвропейському просторі.

Про вплив ЄС і копенгагенських критеріїв на процес демократизації східноєвропейського регіону слід судити з того масиву досліджень в яких аналізується зовнішня політика ЄС щодо держав Східної Європи. Аспекти участі Євросоюзу у демократизації східноєвропейського простору розроблялися, здебільшого, зарубіжними дослідниками, з-поміж яких А.Акікмезе [6], Р.Балфор [7], Т.Бюрзель, Т.Ріссе [8], Л.Вей і С.Лєвіцкі [19], Б.Война [1], Д.Гроссманн [13], Ю.Давидов [2], А.Дімітрова, Д.Прідхем [9,18], Д.Ізір[11], А.-М.ЛеГлоанек[3], А.Міссіролі[15], А.Мунгіу-Піппіді [16], М.Оттавей [17], М.Стрежньова [4], Ф.Фукуяма, М.Макфол [12], К.Янцен [14] та інші.

Демократизація задля інтеграції

У цьому розділі ми визначаємо чи переслідує Євросоюз цілі щодо інтеграції країн Східної Європи до ЄС використовуючи механізми демократизації. Європейському Союзу відводиться головна, з-поміж більшості міжнародних організацій, роль, завдячуючи своєму унікальному підходу щодо „поширення демократії" на пост-комуністичні держави Центральної і Східної Європи. Проекція ролі ЄС у процесі „поширення демократії" на східноєвропейський простір полягає у використанні переваг європейської інтеграції. Визначена процедура отримання членства в ЄС надала цій організації унікальні можливості для використання власного впливу на країни, котрі планують приєднатися до цієї організації, у тому числі, й у питанні „поширення демократії". У рамках конструктивістського напрямку принцип демократичної обумовленості підкорив собі стратегію просування демократії і європеїзації у Східній Європі. Принцип обумовленості і стратегія, котра з нього випливала, передбачали, що для отримання необхідного результату у взаємовідносинах з ЄС країнам претендентам слід прагнути до відповідності певним нормам. Демократична обумовленість, або „посилення шляхом заохочення", успішно діє у рамках міжурядових переговорів з кандидатами на членство в ЄС. Більше того, у правлячих колах ЄС навіть

після завершення східного етапу розширення не планували відмовлятися від практики демократичної обумовленості щодо своїх східноєвропейських учасників [4, с.6]. Вплив ЄС на політику щодо демократизації, у тому числі в Україні й в інших пострадянських державах, слід розрізняти хоча б за тим, що ЄС є структурою, котра спрямована на розширення, що свідчить про інтерактивний спосіб взаємодії, оскільки ЄС теж зацікавлений у власному розширенні. Копенгагенські критерії грають роль вагомого аргументу у просуванні демократії на спільноти, котрі знаходяться на європейському континенті і не здатні відмовитися від перспектив європейської інтеграції. Відповідно позиції А.-М. Ле Глоанек, Євросоюз схильний втручатися у процес демократизації, котрий відбувається в інших країнах, з великим запізненням, або взагалі ухилятися від участі у ньому. Таким чином, у цілому ряді країн його втручання виявляється не зовсім вирішальним фактором [3, с.9]. На її думку, копенгагенські критерії є складовим і невід'ємним елементом зусиль, спрямованих на вироблення зовнішньої політики, котра б ґрунтувалася на утвердженні таких цінностей як демократія, права людини, верховенство закону і ефективність державних служб [3, с.7]. Визначена процедура отримання членства в ЄС надала цій організації унікальні можливості для використання власного впливу на країни, що планують приєднатися до цієї організації, у тому числі, й у питанні „поширення демократії". Характерно, у нашому випадку, що критерії для вступу в ЄС постійно змінюються. По мірі розповсюдження таких цінностей як демократія і права людини в якості одних із головних політичних завдань, які стоять перед державами і міжнародними організаціями, ці критерії еволюціонувати доволі поступово [3, с.20]. Головним призом для європейських країн, як і головним пока-ранням, стало прийняття чи неприйняття в ЄС. Тому країни, котрі перед собою не ставили цих цілей, або принаймні вголос їх не артикулювали, отримували можливість уникати найбільшого покарання, а саме – негативної відповіді на євроінтеграційні аспірації. Україна, наприклад, упродовж всього часу своєї історії не отримала позитивного рішення щодо своєї участі в ЄС.

Перспектива членства в ЄС забезпечила унікальне джерело демократизації для держав-аплікантів, оскільки Євросоюз вимагає повного демократичного пакету, включаючи повагу до прав людини, фундаментальні реформи і право закону. З іншого боку, відсутність можливості для членства в ЄС у середовищі східноєвропейських держав, котрі не увійшли до європейської й євроатлантичної інтеграційних систем, значно послабила західний інструментарій для цих країн [19, с.55]. Тісні географічні, соціальні, економічні, комунікаційні і міжурядові зв'язки між Центрально-Східною і Західною Європою посилили демократичні сили, забезпечили способи і мотивації для розвитку демократії [19, с.55]. Незважаючи на те, що процес наближення тієї чи іншої країни до ЄС і практика її демократизації співпадають не завжди, досвід декількох етапів розширення ЄС, котрі відбулися на початку XXI ст., продемонстрував процедуру наближення будь-якої країни до Євросоюзу. З цим погоджуються чисельні дослідники, як, наприклад, Д.Ізір, на думку якої перспективи інтеграції до міжнародних інституцій, особливо ЄС, стають потужною мотиваційною силою. Д.Ізір вважає, що політичний і економічний успіх європейської інтеграції став вагомим прикладом для східноєвропейських держав. На її думку, найголовнішою умовою для входження до ЄС є встановлення ліберальної демократії [11, с.99-120]. У випадках із Угорщиною, Словаччиною, Хорватією, Чехією і Румунією, дослідники знайшли збіг між умовами членства і демократичними реформами [17, с.375-380; 18, с.203-227]. Аналогічної позиції дотримується А.Дімітрова, котра наголошує на ролі різноманітних міжнародних організацій у просуванні демократії. Згідно з її позицією, Європейський Союз виявився найефективнішою організацією у питанні „поширення демократії" [9, с.91-112]. Так само перспективи європейської інтеграції розглядаються важливим етапом у просуванні демократії, які А.Дімітрова і Д.Прідхем визначають як „особливу інтеграційну модель" і „форму демократичного просування" Європейського Союзу [9, с.91-112]. На думку Т.Бюрзель і Т.Ріссе, процес підготовки до вступу в ЄС є наскільки специфічним і деталізованим, що режими виробляють визначену „дорожню карту" задля отримання членства в Європейському Союзі. На їх думку, цей процес набуває рис такого, що посилює сам себе по мірі того, як держави наближаються ближче до членства в ЄС [8]. На думку румунської дослідниці А.Мунгіу-Піппіді, існує незначне покращення стану демократизації держав після початку переговорів з ЄС. Вона приходить до висновку, що процес розширення ЄС має незначний вплив на демократію [16, p.16]. На думку Д.Гроссманна, найбільше, що зарубіжна демократизація може досягнути, це дія каталізатора, котрий лише підсилює швидкість і якість країни, котра намагається стати демократичною. Зарубіжна демократизація надає консультації, напрямок, вміння і фінансування. ЄС володіє унікальним інструментом для демократизації, що пов'язаний з маахстрихтськими домовленостями, в котрих записано, що „будь-яка європейська держава, котра поважає принципи свободи, демократії, права людини і фундаментальних свобод та право закону, може подавати заявку на приєднання до Союзу". Політичні вимоги копенгагенських критеріїв окреслюють стабільність інституцій, котрі гарантують демократію, право закону, повагу і захист меншин [13]. Модель демократизації через членство в ЄС є високоефективним інструментом для держав у здійсненні реформ. У випадку першої хвилі розширення ЄС на схід в 2004 р., гравітаційна модель європейської інтеграції успішно функціонувала з державами, котрі вже були орієнтовані

на захід і критично налаштовані до Росії, гармонізуючи внутрішні реформи з європейською інтеграцією. Ключовим знаком ефективності цього процесу є його географічне обмеження – це лише працює якщо країни вірять, що одного дня вони будуть спроможними приєднатися до ЄС. Підходи Євросоюзу є значно менш ефективними, якщо членство є неможливим чи нереалістичним. На думку Д.Гроссманна, одним з найбільших розчарувань України з часів помаранчевої революції була відсутність чіткого сигналу щодо приєднання до ЄС [13]. На думку дослідника, виконання основних політичних вимог є передумовою для початку формальних переговорів про членство в ЄС. Таким чином, вплив членства в ЄС повинен бути оцінений з часу коли країни Центрально-Східної Європи показали свій інтерес у приєднанні до ЄС. Для більшості з них це був 1993 р., коли ЄС чітко заявив, що членство є можливим для них. Д.Гроссманн приходить до висновку, що гравітаційна сила ЄС володіє значним впливом на проведення реформ [13].

Незважаючи на те, що питання ймовірного вступу нових держав-членів до складу ЄС не залишає багато оптимізму, в Європі розуміють важливість процесу демократизації для Східної Європи, як одного з компонентів загальноєвропейської стратегії на подальшу інтеграцію і виконання копенгагенських критеріїв у перспективі. Лише у випадку становлення демократичних режимів у регіоні, Європейський Союз отримує достатній вплив на ряд процесів, котрі відбуваються на східноєвропейському просторі. У даному випадку мова йде про енергетичну політику, міграційні процеси і, у цілому, безпеку і стабільність на східних рубежах ЄС. Процес наближення тієї або іншої країни до Євросоюзу є важливим інструментом її демократизації.

Демократизація заради безпеки

У цій частині статті поставлено за мету визначитися із можливостями впливу Європейського Союзу на збереження безпеки і забезпечення стабільності на просторах ЄС і Східної Європи, завдячуючи демократизації. Ми виходимо з положення, що „поширення демократії" на той чи інший режим, з-поміж іншого, означає посилення впливу на нього з боку джерела демократичних цінностей – у нашому випадку Європейського Союзу. Теорія демократичного миру доводить важливість функціонування демократичних режимів для забезпечення глобальної і регіональної безпеки. У попередній частині статті ми дійшли висновку, що процес наближення тієї чи іншої країни до реалізації європейської інтеграції є важливим механізмом її демократизації. У цій частині статті слід визначитися чи європейська і регіональна безпека і стабільність може бути забезпечена політикою ЄС на демократизацію Східної Європи. Питання забезпечення стабільності і посилення різноманітних аспектів безпеки виступає фундаментальним задля успішного розвитку європейської інтеграції та її перспектив. Розвиток європейської інтеграції продемонстрував, що демократичні цінності лежать в основі вступу до ЄС, а консенсусні положення є головними знаряддями і принципами внутрішньої і зовнішньої політики. Європейська інтеграція у форматі Євросоюзу не лише виключила можливість для його учасників використовувати військову силу один проти одного, а й значно знизила традиційну конфліктність між декількома його учасниками. Щоправда, не слід упустити думку, що процес демократизації, навіть більше ніж стабільні авторитарні режими, схильний до збройних конфліктів і війн [2, с. 12-14]. Процес демократичної інтервенції на прикладі демократизації близькосхідного простору підтвердив цю тезу. У свою чергу, східноєвропейський простір відіграє роль як ймовірного джерела небезпеки, так і важливого партнера у подоланні сучасних і ймовірних викликів стабільності для Європейського Союзу, завдячуючи своєму географічному розташуванню, політичним орієнтирам, енергетичним і транспортним ресурсам, військовому і демографічному потенціалу, соціально-економічним можливостям. На сучасному етапі головними завданнями ЄС у сфері безпеки на східноєвропейському напрямку є: енергетичний сектор, неконтрольована міграція населення, організована злочинність, охорона оточуючого середовища, тероризм, поширення хвороб і, звісно, класичні аспекти безпеки [20]. Погодимося із думкою турецького дослідника А.Акікмезе, що ЄС володіє значними ресурсами політичних, дипломатичних і економічних інструментів для управління безпекою, зокрема, й поза кордонами ЄС. З-поміж цих інструментів – розширення є найбільш ефективним [6, p.11]. Пропонуючи членство державі чи групі держав у відповідність із стандартами ЄС, Євросоюз володіє можливістю ініціювати політичні і економічні реформи у тих країнах, котрі прагнуть членства, таким чином, зменшуючи будь-який ризик небезпек, котрі можуть проникнути в ЄС [6, p.11]. Отже, розширюючи норми, правила, можливості і обмеження для країни, котра прагне приєднатися до європейської інтеграції, ЄС намагається зробити нестабільність і конфлікт менш ймовірними [15, p.17]. Останній раунд розширення ЄС, включаючи країни з Центрально-Східної Європи, виступає тестом для ефективності розширення у питанні управління європейською безпекою [6, p.11]. ЄС намагається бути оточеним конструктивними партнерами на своїх кордонах, і для цього Європейський Союз виробив дві різні тактики щодо зовнішніх кордонів задля зменшення ризиків безпеці. По-перше, ЄС намагається керувати безпекою через пропозицію своїм сусідам „пряника" членства де це можливо [6, p.14]. Ця політика довела свою успішність у випадку з країнами-аплікантами з Центрально-Східної Європи. По-друге, забезпечуючи безпеку у безпосередній близькості до Євросоюзу, ЄС використовує політику за формулою стабілізація/співробітництво/партнерство, охоплюючи поєднання деяких політичних і економічних інструментів безпеки, котрі є в його розпорядженні [6, p.14]. ЄС, розуміючи,

що східноєвропейські рубежі є, у цілому, зоною нестабільності, намагався відповісти на ці загрози пропозицією безпеки за допомогою Угод партнерства і співробітництва (УПС) зі всіма східними державами-сусідами упродовж 1990-х рр. УПС, з-поміж іншого, діяли як інструменти забезпечення політичного діалогу, трансформації і демократичної консолідації. Наступним етапом відповідей на виклики безпеки з боку східноєвропейського простору стало запровадження Європейської політики сусідства задля запобігання нових розподільчих ліній в Європі і забезпечення свободи, безпеки і розвитку у новому сусідстві. У свою чергу, погодимося із думкою Б.Войни, що запровадження ініціативи „Східне партнерство" стало проектом прямого продовження зусиль із укріплення Європейської політики сусідства на просторі Східної Європи і новим стимулом для розвитку відносин ЄС з державами, котрі задіяні у цій ініціативі. Європейська політика сусідства передбачає використання „м'якої сили" Євросоюзу і опосередковано сприяє укріпленню міжнародної безпеки у регіоні, а також обміну інформацією і досвідом у галузі демократії і енергетичної безпеки, з-поміж іншого [1, с.9-13].

Процес наближення до ЄС держав зі Східної Європи, необхідність виконання критеріїв вступу і переваги участі у запропонованих Євросоюзом ініціативах регіонального співробітництва і партнерства, а також спільне прагнення сторін зробити європейський простір безпечним і стабільним підштовхували держави Східної Європи до демократизації.

На початку XXI ст. після декількох етапів розширення НАТО й ЄС східноєвропейський регіон залишається цікавим для країн Заходу. Політика Європейського Союзу щодо демократизації декількох держав Східної Європи у першому десятиріччі XXI ст. була спрямована як на довгострокові перспективи їх інтеграції до ЄС, так і забезпечення стабільності і безпеки на східних рубежах ЄС. Зовнішньополітична орієнтація більшості східноєвропейських держав на інтеграцію до ЄС виявилася важливим механізмом задля просування цінностей демократизації у регіоні. Європейська стратегія, котра практикувалася упродовж 1990-х рр. – першій декаді XXI ст. щодо „поширення демократії" на східноєвропейський простір довела свою дієздатність і перспективність. Разом із необхідністю виконання існуючих критеріїв вступу до ЄС і НАТО, держави східноєвропейського регіону повинні забезпечити регіональну стабільність і безпеку, підтримати процес „поширення демократії", активізувати регіональне співробітництво й інтеграцію та інше. Виклик демократизацією з боку ЄС повинен виявити чи держави Східної Європи поділяють цінності держав-членів Євросоюзу і демонструють готовність приєднатися до європейської інтеграції у перспективі.

Джерела та література:

1. Война Б. Восточное партнерство новая инициатива сотрудничества ЕС с восточными соседями // Европа. – 2009. – №1(30). – С.7-58; ***2.*** Давыдов Ю.П. Демократия, демократизация и проблемы войны и мира // США – Канада. Экономика, политика, культура. – 1999. – №7. – С. 3-16; ***3.*** Ле Глоанек А-М. Экспорт, расширение или отговорка? Демократизирует ли Европа? // Европа. – 2006. – Т.6, №3(20). – С.7-28; ***4.*** Стрежнева М. Условия партнерства с Европейским Союзом // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – №6. – С.3-13; ***5.*** Accession Criteria. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/criteria/index_en.htm; ***6.*** Acikmese A. Management of Security in EU's Neighborhood: Union's Tactics Revisited // Perceptions: Journal of International Affairs. – 2005. – Vol.X, №3. – P.1-25; ***7.*** Balfour R. Promoting human rights and democracy in the EU's neighbourhood: tools, strategies and dilemmas // Reassessing the European Neighbourhood. Policy EPC Issue Paper. – 2007. – №54; ***8.*** Börzel T., Risse T. When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. – Режим доступу: www.eiop.or.at/eiop/texte/2000-015.pdf; ***9.*** Dimitrova A., Pridham G. International Actors and Democracy Promotion in Central and Eastern Europe: The Integration Model and its Limits // Democratization. – 2004. – Vol.11, №5. – P.91-112; ***10.*** Eastern Partnership // Communication form the Commission to the European Parliament and the Council. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0823:FIN:EN:PDF; ***11.*** Ethier D. Is Democracy Promotion Effective? Comparing Conditionality and Incentives // Democratization. – 2003. – Vol.10, №1. – P.99-120; ***12.*** Fukuyama F., McFaul M. Should Democracy be Promoted or Demoted? // The Washington Quarterly. – 2007-2008. – Vol.31, №1. – P.23-45; ***13.*** Grossmann J. EU Membership as a Tool for Democratization. – Режим доступу: http://partners.civiced.org/paw/tools/people_download.php?group=event&id=199; ***14.*** Janzen C. The Role of the European Union in the democratization processes of post-Soviet Eastern Europe; Is the EU a viable tool for democracy promotion? – Режим доступу: http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/3/6/2/3/0/pages362302/p362302-1.php; ***15.*** Missiroli A. The EU and its Changing Neighborhoods: Stabilization, Integration and Partnership // Partners and Neighbors: a CFSP for a Wider Europe ed.Judy Batt et.al. // EU-ISS Chaillot Paper. – 2003. – №64. – 164 p.; ***16.*** Mungiu-Pippidi A. Europeanization without Decommunization: A case of elite conversion. CDDRL Working Papers. – 2006. – №64. – 18 p. – Режим доступу: http://iis-db.stanford.edu/pubs/21150/Pippidi_No_64.pdf; ***17.*** Ottaway M. Croatia's Second Transition and the International Community // Current History. – 2001. – Vol.100, №649. – P.375-380; ***18.*** Pridham G. The European Union's Democratic Conditionality and Domestic Politics in Slovakia: The Meciar and Dzurinda Governments Compared // Europe-Asia Studies. – 2002. –

Vol.54., №2. – P.203-227.; ***19.*** Way L., Levitsky S. Linkage, Leverage, and the Post-Communist Divide // East European Politics and Societies. – 2007. – Vol.21., №1. – P.48-66; ***20.*** Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours // Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf.

Vitaliy Motsok

The EU Policy towards Democratization of Eastern Europe: For the Sake of Integration or Security?!

This article deals with the aspects of the European Union policy towards democratization of the East European states in the first decade of the 21st century. The objective of the article is to identify whether the foreign policy of the EU was directed to promote the perspectives of the accession of the several East European states to the EU or to secure the East European space. The mechanisms of the EU policy towards democratization of Eastern Europe are identified. The point of view about the necessity of the regional states democratization for their successful integration into the EU is evaluated. The standpoint of the importance of the East European democratization for the sake of security and stability is specified.

Key words: the European Union, democratization, Eastern Europe, integration, security.

УДК: 323.28

© Геннадій Новоскольцев
(м. Харків)

ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті аналізується тероризм як небезпечне явище для людства, стоїть в одному ряду світових загроз поряд з ядерною та екологічною небезпекою. Міжнародний тероризм стає самим поширеним засобом вирішення конфліктів у різних регіонах планети. Сьогодні в Україні є чинники, існування яких складає ґрунт для виникнення різних за масштабами та систематичністю терористичних проявів. В умовах загострення кризи, що охопила політичні, економічні та соціальні відношення в Україні, можна окреслити фактори, які сприяють розвитку тероризму: криміналізація суспільства, корупція, низький економічний рівень країни, невдоволення існуючими суспільними відносинами, значний рівень злочинності.

Ключові слова: *міжнародний тероризм; політичний і національний тероризм; екстремізм; злочин.*

Тероризм має глибокі історичні, етнотериторіальні і релігійні корені, а мотиви прояву конкретної терористичної діяльності варто шукати в розумінні соціально-економічної і геополітичної обстановки. Тероризм перетворюється в явище глобального масштабу через здатність використовувати досягнення технічного прогресу як у частині озброєності виконавців, так і при виборі об'єктів проведення терористичних акцій (ядерний, електронний, хімічний, екологічний, біологічний). Терористичні групи оснащені сучасною зброєю, новітніми системами зв'язку, володіють серйозними фінансовими можливостями і комунікаційними технологіями високого рівня, що можна використовувати для потрібного впливу на маси, популяризації своєї ідеології.

Історія тероризму як соціально-політичного явища нараховує більш ніж півтори століття. У світі функціонують десятки наукових центрів з вивчення тероризму, існує багато літератури, присвяченої аналізу цього негативного феномена суспільного життя.

Кожна історична епоха переживала певні явища і процеси, до яких була прикута увага людської спільноти протягом тривалого часу і які, певною мірою, визначали і характер тієї чи іншої епохи. Друга половина XIX ст. проходила під знаком масового захоплення соціалістичними ідеями, а визначальним явищем другої половини XX ст. стала „холодна війна". Тероризм – це специфічна складова суспільно-політичного життя, яка є постійним супутником історії людської цивілізації.

Як відзначають вчені, тероризм почав набирати силу з 1966 р. Особливістю сучасного тероризму, що обумовлює його підвищену громадську небезпеку, є його масовий і систематичний характер. У доповіді Центрального розвідувального управління США про міжнародний тероризм, яка була надана для розгляду конгресу 1 січня 1981 р., вказується, що за період 1968 – 1979 рр. було вчинено 3336 терористичних акти, за 1976 р. – 413, а за 1979 – 760. В результаті цих актів було вбито 587 чоловік в 1979 і 646 чоловік в 1980 р. В самому ж звіті зазначено, що правдивість цих даних досить сумнівна, оскільки „в відомостях, що публікуються, статистичні дані применшуються…"[8].

У світі лише протягом 1996 р. було скоєно понад 2500 актів тероризму. Кількість загиблих збільшилася в 1996 році до 311 осіб проти 177 осіб у 1995 р. Від рук терористів біло поранено 2652 чоловіка. В 1997 р. 221 чоловік загинув і 693 поранено. Більше всього актів тероризму було вчинено в 1997 р. на Середньому Сході – 440, в Азії – 334, Латинській Америці 128, Європі – 52. В 1998 р. в Росії біло вчинено 21 терористичний акт [10]. Сучасний тероризм має організований характер. У виступі на нараді Лондонського інституту сучасної історії, присвяченому вивченню сучасного тероризм П. Женке відмітив „транснаціональний характер операцій тероризму, задуманих в одній, а реалізованих в іншій країні, вимагаючи в ряді випадків високої технічної кваліфікації, наприклад, при позбавленні Лісабона води, а Риму – телефонного зв'язку, розриву взагалі всіх зв'язків з Буенос-Айресом, плануванні руйнування лондонського метро" [11].

„Транснаціональний" характер тероризму викликає необхідність самого прискіпливого дослідження діяльності терористичних організацій, їх взаємозв'язків, контактів з міжнародними злочинними